

Obrnila sem se. Ženska je tudi zdaj stala na stopnicah. Zakričala je nekaj proti cerkvi in takoj se je premaknilo med ženskami. Najvišja med njimi, skoraj za glavo večja od drugih, se je prerivala do stopnic. Stopila je nanje in nas gledala. Bila je visoko nad nami. Mogočna in nenavadna ženska je to, vendar tudi čudna in smešna v kratkem, nabranem krilu.

Pokončne noge so ji kakor stebri držale veliko telo. Zamahnila je proti nam, ki smo se ustavili pod stopnicami.

»Kakšna maškerada pa je to. Ti Ane stopi tja«, je gospodinji ukazovalno vrgla besede, tako da se je vsa zatresla.

»Vi trije pa ...« Ni končala stavka. Stopila je k meni in me porinila do žensk, ki so se poravnavale v nekašne vrste.

Sklonjenih glav so stale, le tu in tam, res redko lice se je obrnilo, da bi videlo, kaj se bo zgodilo. Obstala sem in stegnila roki k Uriju in hčerki. Stopila sta k meni in za trenutek je bila tišina popolna.

V tem sem zaslišala korake, veliko korakov po kamnitih tleh in se ozrla. Nekje iz globine, na levi od žensk so se prikazali moški. Stopila sem do konca skupine pred seboj in videla, kako prihajajo po stopnicah iz Spodnjega mesta na trg. Nisem vedela za stopnice. Vodijo samo te stopnice dol, sem pomislila in pretrgalo mi je misel. Prihajalo jih je par v vrsti, ne več, tu in tam po dva. Prvi je bil gospodar.

Visok v soncu, pokončen in z bičem v roki je bil podoba močnega. Nisem se ga bala, bil je svetel v oči, ko se je ozrl po sklonjenih ženskih glavah. Večja sem od večine žensk, zato me je ob zasuku glave zagledal. Obstal je. Gledala sem ga naravnost in pomislila, da bi bilo morda prav, da sklonim glavo. Nisem mogla.

Dolgo ga nisem videla, samo slutila sem ga včasih izza svojega okna tja dol do mesta. Zrla sem vanj z vso željo po njem in brez sramu sem mu dopovedovala, da mu hočem lizati roko kot poslušna psica. Vedela sem, da bom ostala, mokro je bilo med nama nad glavami žensk. Dvignil je levo obrv in se čisto malo nasmehnil.

mem, da me je s svetom družil moški, da je bilo vse znotraj tega podrejeno zvezi z očetom, sinom in možem. Tukaj je drugače. Tukaj me moški ne obvezuje.

Šla sem proti grebenu. Bežala sem k trstiki in travam, da bi se umirila. Nič nisem mislila, preprosto sem bežala pred zidovi in ljudmi.

Galebi so visoko nad menoj kričali in jaz sem stegovala roki, da bi jih ujela, podila sem se za njimi in jim kričala besede brez pomena in zveze. Spremljali so me daleč v hrib, kjer sem zaripla in prepotena legla v senco trdnjavskega zidu. Razgubili so se za zidovi. Slišala sem jih le še od daleč. Nikogar ni bilo več na poljih in v vinogradih, zato sem brezbržno poležavala in se pretegovala na sončni travi, ki je tukaj, v senci oljk in zidu, sonce ni požgalo. Lepo je bilo tod okrog. Ni bilo slutiti strahu in nemira Gornjega mesta in ne tišine Spodnjega. Nič ne vem o Spodnjem mestu. Od daleč se mi je zdelo tiho in pusto, toda kako živivo v resnici, najbrž nikoli ne bom izvedela.

Topot konjskih kopit se je oglasil doli ob nasadu oljk, kakor bi ga poklicala misel. Zalotil me bo, sem pomislila in nisem si ga želela srečati. Prepolna sem bila skrbi in bojazni. Misel, da ga bom zdaj zdaj videla pred seboj, me je zbegala. Stopila sem ob zidu naprej. Stekla sem na trdnjavsko dvorišče. Pod obokom stražnega stolpa sem v loku zavila med visoki zid in trdnjavo. Pohitela sem, ker je bil peket vedno bližji. Hotela sem priti na dvorišče in se skriti za steber ali pod obok nad vrati. Toda vse se je pomešalo. Nisem vedela kam, k njemu ali stran. Neodločna in pretresena sem se naslonila z obrazom na zid in z rokami nad glavo čakala. Bilo je nesmiselno bežati.

Počasi sem se obrnila. Sedel je na konju, visoko nad menoj in me gledal. Obrnila in dvignila sem glavo, spustila roki ob telo in se zatresla kakor gladina ob vetru. Prišel je, ker se je moralo zgoditi, da pride. Vsakomur kdo pride, le da ga morda ne prepozna. Vidim ga razlitega v sebi, in on ve, sem mu videla na licu, da me ne izlije iz sebe, tudi on ne, da me nihče ne vzame, četudi se mu bo zdelo, da me poklanja letom ali prostoru. Gledala sva se in to-

Nihče naju ni zares gledal, tudi moški so se delali, da ni nič, čeprav je vršalo v vseh glavah, nad vsemi nami je vršal njegov smeh, ki ga ni bilo, njegova radost, ki je ni priznal. Počil je bič ob škorenj, ko se je obrnil proti cerkvi. Pogledala sem za njim in zagledala obraz one velike ženske. Obrnjena proti meni je imela na licu toliko nejevere in čudne bojazni, da sem se ustavila v svojem hrepenjenju, ki me je gnalo, da se nagledam moškega, ki mi je odhajal. Sklonila sem glavo in se pridružila vsem ženskam, ki so pokorno čakale, da vstopi zadnji moški ali deček v cerkev in šele potem smo stopile za njimi. Nisem se ozirala, ko smo odhajale domov. Vesela sem bila, da me niso kar takoj nagnali.

Minilo je nekaj dni in nič se ni zgodilo. Vsaj ne zunaj hiše.

Nočem hoditi ven, taval sem po spodnjem dvorišču in si lomila misli. Mora se kaj premakniti. Tak dan, kot je bil danes, nestrpen in moreč, mi kvari razpoloženje, odločitev. Hočem delati in živeti, za temi zidovi je premalo prostora, hočem veliko zraka, da se nadiham, da zakrožim in zaplešem v ta čudni svet okrog sebe, ki me privlači.

Prišel je pred dvema večeroma in ostal do današnjega jutra. »Nič ti ne morem pomagati. Nisem gospodar, le upravljam. Poskusi sama, morda bom lahko kaj premaknil zate, poskusi z ženskami in videla bova, do kam se da priti. Bojijo se sprememb, tam na celinici«, mi je rekel na vratih.

Objela sem ga vsa, z rokami visoko gori ob glavi, stisnila sem se obenj in se obesila nanj, da me je dvignil in prijel čez pas.

»Poskušala bom sama. Ne pozabi me«, sem mu zašepetala v uho in zlezla z njega, sklonila glavo v znak slovesa in poljubila vonj na roki. Ostal mi je do zdaj, ko čemim in tuhtam, kje naj začnem.

Moram zapisati ...

Pred dvema dnevnoma, pozno popoldan, sem se ob prelomu miške nad Spodnjim mestom prithotapila mimo hiš iz mesta. Prej sem se bala zapisati, da sem odšla. Bojim se sama sebe, ne da bi vedela, bojim, kakor se bojijo vsi okoli mene, se mi zdi. In vendar mi ustreza to mesto, ta kraj, kjer sem obstala. Zdaj razu-

liko je bilo med nama. Sklonila sem glavo. Bil je na črnem konju, tako velikem, da ju nikoli ne bi dosegla, in vendar je stegnil roki k meni in me potegnil z enim samim gibom k sebi.

Sedela sem za njim in mirovala. Objela sem ga in potem sklenila roki. Hladen od vetra mi je prijel roki in ju božal.

»Videl sem te na hribu, ko si odhajala. Si me iskala?«

Nisem te iskala in sem, morda. Saj te ni, le v sobi si, v postelji. Kam naj te dam, drugod te ne znam imeti, napoti si mi in zmedeš me. Tako si me naučil, tako si ravnal z menoj, sem si govorila in se pripela ob širok hrbet. Molče sem vonjala tobak iz njegovega sukniča. Toplo je bilo od konja, grelo me je od tam in od njega. Vsa sem bila razburjena in vroča.

Narahlo je pognal konja. Na dvorišču mi je pomagal razjahati. Objel me je pod oboki in prišla sva do mračnega prostora, sredi katerega je stala postelja in ob njej skrinje. Čisto je bilo naokrog in dišalo je po njem.

»Sem prihajam tu in tam. Tudi prespim. Rad imam mir. Skrinje so polne knjig. Naber si kaj, bom že odnesel.«

Sklonila sem se k prvi in jo odprla. Kaj vse sem našla! Originalni pesmi, razprav, dram in romanov so ležali pomešani med seboj in videlo se je, da so skrbno izbrani in spravljeni. »Včasih na celini zaidem v knjigarno. Skrivaj, seveda, vendar rad. Morda prav zato. Molčati moraš o knjigah. Nekatere so prepovedane. Tudi tvoje sem dal pregledati, imaš jih nekaj. Zaupam človeku, ki te je obiskal. Zadrži jih.

Sklonil se je in vzel neko knjigo. Bral je Rainerja Marie Rilkeja:

Pod sivim listjem sklonjen in ubog
in siv je šel skoz oljkovo deželo
in je globoko v prašnost vročih rok
položil svoje prašno, potno čelo.

In to je konec, konec. Po vsem tem.
Zdaj naj odidem in kot slepec zajdem,
a Ti, zakaj še hočeš, naj trdim,
da si, ko niti sam te več ne najdem.

Ne najdem Te. Ne vidim. Ne spoznam.
Ne v sebi. Ne v ljudeh. Ne v kamnu tam.
Ne najdem Te nikjer. Ostal sem sam.

Sam med ljudmi, ki z njimi sem trpel,
to da bi s teboj trpljenja jih otel,
Ti, ki Te ni. O sram me je obšel ...
Potem so rekli: angel je prišel.

Pesmi ni prebral do konca, vidim zdaj, ko jo prepisujem. Spustil je roko s knjige in me gledal. Trepetal je, ko si je pogladil siveče lase. Kako je bil star in utrujen. Tudi njemu ni bilo lahko, najbrž je videl več, kot sem mislila. Čuden svet, ta otok, ujet in ustavljen v koraku. Kje je zalotilo njega? Ostala bom tu, in če si kje uspeva pobožati rane, bo dobro. Krepko je stopil k oknu in prižgal svečo. Skrival je starost. Na zunaj se nikoli ne bo zlomil. Spoznala sem svečo. Enako sem imela doma. Prinesel jo je takrat, prvič. Še zdaj jo čuvam.

Svetleje je bilo. Ozrla sem se po zidovih. Ob vratih je visel bič. Ga je obesil, ko sva prišla. Ne spominjam se, bilo je tako čarobno. Majhen je bil ob nekih večjih stvarih, ki so visele po steni, vendar tako glasen, kot on, ki je sedel na robu skrinje. Bila sem vesela, da sem ju našla. Ne bojim se ju več.

»Poveljnik straže ima dolžnosti«, je rekel, ko je videl, da sem zrla v bič, »pa tudi sicer mi pomaga živeti«, se je nasmehnil in stopil k meni. Dvignil me je in odnesel do postelje. Tiho me je položil nanjo in legel k meni. Dolgo, zelo dolgo sva molčala. Vse moške sem imela, ko me je tako blago držal in dihal vame. Vse pripadnosti in poslušnosti sem spoznala, ničesar ni bilo in vse.

Jaz in otok in ženske in moški, skrb in ona velika ženska, ki sem se je bala. Začutil je trepet in me objel tesneje, šepetal je besede, bile so za prej in za vedno. Ko se je zares znočilo, sva odjezdila proti mestu. Naj se zgodi, sem pomislila, ko sem med hišami hitela domov, da bi ga ne zamudila. Vedela sem, da pride.

***

Mare je odprla neka vrata. Odšle smo v klet. Porinili sta me in prvi hip nisem vedela, kje sem. Stegnila sem roki, da bi v temi obšla prostor. Samo za korak sem se premikala v vse smeri in takoj zadela ob zid. Stala sem v temi in stisnilo mi je telo. Počepnila sem in čakala zvok, svetlobo, nekaj, kar bi premaknilo tiste trenutke stiske. Nič se ni zgodilo. Bilo je komaj dovolj prostora, da sem na pol skrčenih nog sedla.

Legla sem. Ne bodo me zlomile. Debelo, široko krilo sem slekla in si ga ovila ob telo. Dobro sem spala. Nekajkrat sem dvignila nogi ob zdi. Enkrat ali dvakrat sem vstala, da raztegnem telo in ponovno zaspala.

Bilo je svetleje, ko sem se ponovno zbudila. Pripeljale so me pred večerom, zato sem domnevala, da je zunaj dan. Prisluhnila sem glasovom nekje blizu in mirno sedla.

Tako se je izmenjalo nekaj spanj in bedenj in še vedno se ni nič zgodilo. Hranile so me skozi nanaglo odprto lino z vodo in starim kruhom. Svetloba in zrak, ki sta ob tem planila v prostor, sta sprožila tudi stisko. Potem sem vedno klecnila in jokala. Za nič ni bilo prostora v tej luknji in potrebovala sem vso svojo moč in izkušnjo, da sem obmirovala in poskušala pomiriti misel, ki je divjala sama in me preganjala. Strašna stiska rok in nog, ki niso imele prostora za več kot korak, se je večala, napejala in z ugrizi v roko, ramo, z udarci glave ob zid sem reševala telo in vso svojo čast. Prosila bi jih za sprehod, za zrak, za tri korake naprej in nazaj, za nekaj čisto majhnega, če se ne bi zavedala, da bi jih razveselila. Moram prebiti to krizo, vsak hip znova, drugače ne bom zlomila tega zidu moči in miselnosti, obsojena bom na neumnost in omejenosti. Zdaj z otoka ne morem več, zdaj me tudi spustili ne bi več, zato moram zdržati. Pa tudi rada bi ostala.

Kaj so čakale? Da bi jih morda česa prosila, kaj obljubila? Koliko časa bom zdržala, nisem vedela. Bilo je hudo, čeprav sem znala veliko spati. Tunel, v katerem sem se znašla, je bil predolg, utrujal me je, zato sem se včasih bala, da me bo prostor stisnil, objel in zadušil. Sedla sem takrat, si objela kolena in popevala. Silila sem se obmirovati, čeprav sem pogostokrat vstala in se v nemiru

Spet je minilo nekaj dni. Pozen večer je. V veži slišim stopinje in odpiranje vrat na cesto. V tej hiši vedno bolj živimo vsak po svoje. Kdo neki je bil v hiši do zdaj in odšel?

Zopet posedam pri oknu nad Spodnjim mestom. Tudi če ne pride, samo da je tu nekje blizu.

***

Prekrita z lasmi do pasu sem stala pred ogledalom. Odpravljala sem se spat. Česala sem si lase, dolgo in počasi, da bi pregnala misli, ki mi niso pustile spati. Naramnica srajce mi je padla z ramena in kar naprej sem si jo popravljala. Težko sem se gledala golo. Pred spanjem se zdim sama sebi zapuščena. Dolgo ga ni. Doli, po mestu ga že dolgo nisem videla. Morda je odpotoval?

Dnevi minevajo hitro, ker popisujem dolžnosti na otoku. Vse dolžnosti do domačih hiš, predvsem pa obveznosti do Spodnjega mesta. Ženske skrbijo za garderobo vseh moških, za hrano in klekljajo. Zabavam se z načrtovanjem tega dela. Razvrščam ženske po dolžnostih, kar tako na pamet, saj jih ne poznam, po sposobnostih in moči. Gospodinja mi pomaga z nasveti in podatki. Vključila se je sama, tako da mi je najprej prinašala hrano in sveče, vse, kar sem potrebovala, in potem z blagom, ki ga je kot vse drugo nabirala v hiši na obali. Pokazala mi jo je. Stala je ob morju. Rekla mi je, da je vse, kar potrebujem, tam in da za loge skrbi poveljnik straže.

To je on. Vedela sem, da je gospodar.

Zdaj bom legla. Pišem, kadar utegnem in če se zgodi kaj, kar se mi zdi pomembno.

***

Nabral se je velik kup papirja. Pisala sem ob večerih in sanjarila. Odšla bom do ljudi iz mesta, če me prej ne bodo poklicali, in jim razložila vse svoje načrte in spremembe, ki jih predvidevam izpeljati.

prestopala ter se bala, da bom začela kričati in prositi za več prostora in zraka.

Dušilo me je ta dan, krčila sem roke in noge, bolela me je glava, boleče mi je razbijalo v hrbtu in od groze pred majhnim prostorom sem se potila in zvijala po tleh kot bolan pes.

Odprla so se vrata. Umirila sem se in obrisala ob rokav, preden me je svetloba pokazala. Sklonjene glave sem čakala, kaj bo. Trdno me je nekdo prijel za ramo in me dvignil. Bila je ona tretja ženska, ki je nisem prvi hip prepoznala. Odvlekla me je po stopnicah navzgor in me porinila v neko sobo. Sprva nisem ničesar videla. Ne vem, koliko dni je minilo, vsekakor je bila zame svetloba bolečina. Videla sem samo njo, ki me je pripeljala. Porinila me je na stol. Sedla sem in zaprla oči. Prehiteti jih moram v vsem, zato sem se zbrala. Moram vedeti, kje sem in s kom, da se pripravim. Kate sem prepoznala po glasu. Dvignila sem glavo in jo videla. Sedela je pod oknom z Mare in za njima je stalo nekaj žensk, ki so se prezirljivo naslanjale in čakale, kaj se bo zgodilo. Beli zid za njimi je poudarjal kavkaste obraze in hudobijo. Vse so me gledale začudeno nekaj trenutkov in pomislila sem, da so razočarane. Pričakovale so me zlomljeno, objokano in prestrašeno, morda umazano od lastnih odpadkov. Ne boste se veselile, sem pomislila in se še bolj zbrala. Bila sem čista. Srajca, ki je ostala v kibli, raztrgana na koščke, mi je služila za vse, ker sem potrebovala, da nisem zaudarjala.

Pogledala sem k ženskam in se ustavila vsa mirna, brez sovraštva, kakor človek, ki se je prišel pogovarjat. Kate je zamahnila proti meni, da sem čutila premik zraka, ko je spregovorila.

»Veliko sem jih spametovala. Tudi tebe bom. Ali pa ugonobila. Nikoli ne bom razumela, zakaj te ni poslal takoj stran, ali zato, ker te je hotel, tako preklasto, kot si, ali pa zato, ker si morda preveč videla. Zdaj si pač tu in podrejala se boš. Že davno je bilo odločeno, da bodo živeli ločeno, da so bolj koristni, če živijo vsak zase, da po izračunih iz tabel pustimo rojevati bebast rod, ki dela in umre. S teboj so moški popustlivejši. Opozarjam jih, da si lahko razpoka, ki bo podrla zid, pa mi ne verjamejo. Jih bo že